

Hírek — Közlemények

GYÓGYSZERÉSZTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS KECSKEMÉTEN

Kecskeméten, a *Fegyveres Erők Klubjában* 1969. október 10-én 10 napig tartó megyei gyógyszerész-történeti kiállítás nyílt. Az ünnepi megnyitón részt vett *dr. Zalai Károly*, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság főtitkára, *dr. Halmai János*, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerész-történeti Szakosztályának elnöke, *Vaskó Tódorné*, a Bács-Kiskun megyei Tanács Gyógyszertári Központjának igazgatója, továbbá az ország számos gyógyszer-tári központjának képviselői.

Az ünnepi megnyitót a Kecskeméti Városi Tanács V. B. Művelődési Osztályának munkatársa, *Heltai Nándor* tartotta. Beszédében megemlékezett a kecskeméti gyógyszerészek múltjáról, gazdag hagyományairól.

Ezt követően *Halmai* professzor méltatta a kiállítás szakmai és kulturális jelentőségét.

A megnyitó beszédek után *Lóránd Nándor* gyógyszerész, a kiállítás fő szervező-rendezője mutatta be a nagyszámú érdeklődőknek a kiállítás anyagát, mely felöleli a gyógyszerkészítés történetét az ősidőktől napjainkig. A válogatás szakavatott kezek munkájára utal.

A kiállítás bő anyagában különböző patikaedények, munkaeszközök mellett ritkaságszámba menő könyveket, iratokat, diplomákat is láthatunk. Így pl. egy 1762-ben kiadott „*Chemia könyv*”, 1843-ból származó, három nyelvű (latin, német, magyar) taxa, 1867-ből *Felletár Emil* „*Vegytankönyve*” stb. volt a kiállított tárgyak között. Bőven találtunk anyagot *Katona Zsigmond* munkásságára vonatkozóan is.

Délután a Lestár téren leleplezték azt az emléktáblát, amely *Katona Zsigmond* gyógyszerész egykori patikájának helyét jelöli. Ünnepi beszédet *Halmai* professzor mondott. „Emlékbeszédet tartani részben megtiszteltetés, részben örömteljes feladat, részben igen felelősségteljes, nehéz munka” kezdte beszédét *Halmai* professzor, majd a következőkkel folytatta: „*Katona Zsigmond* Szatmár megyében, Vámfalun (ma Vama, Románia) született 1828. május 1-én. Apja korán elhunyt. 13 éves korában a máramarosi Líceumban tanult 7 évig; lelkésznek készült. Barátja, ifj. *Bremer János* biztatására annak nagybányai patikájába ment, ahol 4 évig dolgozott; előbb mint gyakornok, majd mint segéd.

1848-ban önként jelentkezett honvédnek. A szabadságharc leverése után, 21 éves korában, a pesti egyetemre iratkozott be és 1850. júl. 27-én gyógyszerészi oklevelet kapott. Ezután három és fél éven át Debrecenben dolgozott. Később Borosjenőn megvette *Állványi Károly* gyógyszer-tárát, ahol 13 évig működött, s ahol közéleti tekintélyre tett szert. Itt érlelődött meg benne az a gondolat, hogy a jelentős tételű külföldi drogok helyett hazai, vadon termő, vagy termesztett növények drogjaikat lehetne

felhasználni. Borosjenőn lehetne megszervezni a gyógynövénytermesztést. Előbb kertjében biztosította a saját szükségletét, majd eladásra is termesztett. *Séhédy Sándor* a Gyógyszerészi Hetilapban e gondolatot propagálta és segítette. A falusiak szívesen segítettek a begyűjtésben, szárításban. Bécs, Drezda, Stuttgart, Berlin, Hamburg vásárolta a zsályát, sáfrányt, kamillát, mentát.

A *Gyógyszerészi Hetilap* 1862. évi számaiban 23. nagy cikk jelent meg: »A magyar honi gyógynövényekről«. Ezt az akciót folytatva, 1863-ban élesen kikelt az ellen, hogy sok olyan gyógynövényt, ami itthon terem, külföldről hozunk be. Pl. a hársfavirágot, melyet Oroszországból, a sisakvirágot, melyet Svájc-ból szerzünk be.

Ezzel a kérdéssel foglalkoztak igen nagy energiával és szép eredménnyel *Koritsánszky Dénes* és *Katona Zsigmond*, de nemcsak tollal, hanem gyakorlati módon is. *Katona* pl. ingyen ajánlott fel különböző gyógynövény-palántákat a gyógyszerészeknek. Elmondhatjuk, hogy apostoli munkát végzett e téren. A gyógynövénytermesztésre vonatkozó kiváló működése elismeréseképpen a Borosjenő körül elterülő községek rábízták az epreskertek és a faiskolák feletti korlátlan rendelkezés jogát.

Őt gyermeke neveltetése miatt nagyobb városba kíváncsozott. 1867. májusában Kecskeméten megvásárolta a híres *Handtel-féle* gyógyszer-tárát. Ugyanez évben több lelkes kecskeméti vezető egyéniség megírta a város történetét és kezdtek foglalkozni a céltudatos városfejlesztéssel és kultú-

1. ábra. *Katona Zsigmond*

rával. Ebbe a mozgalomba kapcsolódott be *Katona Zsigmond* is. Az iparegyletben két év múlva elnök lett és az is maradt 1875-ig. Mintegy 10 helyi egyesületnek volt vezetőségi tagja, alelnöke, elnöke stb. Kecskeméten tovább folytatta a már Borosje-

ban» címmel 1863-ban javasolta egy központi gyógyszerészi áruraktár és vegyi műintézet felállítását Pesten, gyógyszerészek részvénytársasága alapján.

Részt vett a Magyar Gyógyszerészegylet alapításában (1872), amelynek 1879-ben vezetőségi tagja, később alelnöke lett. Egyik megszívlelendő kijelentése a következő: »Ha a Gyógyszerési Kar nem lesz saját sorsának öre, azzal ugyan más törődni nem fog!» Azt hiszem, ezt még ma is megszívlelhetjük!

Nemcsak a szakmai, de a városi közéletben is jelentős szerepet vitt, pl tanítványa volt *Rozsnyai Mátyás* is. Az Országos Iparmű Tárlat Kecskeméten 1872-ben az ő munkájának köszönheti sikerét. A Tanoncipariskola létesítése a kiállítás munkáiból, alapítványa a Főgimnáziumban, az Iparos Ifjúság Önképző Egyesülete és még legalább 10 egyesületben viselt tisztsége alapján általános közmegebecsülésnek örvendett.

2. ábra. Katona Zsigmond emléktáblája

nőn elkezdett gyógynövénytermesztő tevékenységét; szép példát mutatott, jó eredményeket ért el és nagy elismerést aratott.

1885-ben megjelent 48 oldalas könyve »Kecskemét és vidékén termelt gyümölcsök osztályozott jegyzéke» címmel. A 48 oldalas könyvecskét a Kecskemétvidéki Gazdasági Egyesület adta ki. Ebben összesen 274-fajta almával, 187-fajta körtével, és 66-féle szilvafajjal foglalkozott.

1886-ban a várostól 6 km-re a homokos Talfáiban (Öreghegy) 12 hold földet vett meg a várostól. Itt telepítette híres szőlőkultúráját, melyet tiszteletére és emlékére Katonatelepnek neveztek el.

Több nemzetközi gyümölcs- és zöldségkiállításon nagy elismerést szerzett termékeivel.

1862-ben cikket írt az Országos Gyógyszerész Egylet érdekében, továbbá az egyetemen a magyar nyelvű oktatás bevezetésére. A gyógyszerészi kerítészet ügyében, valamint a gyógyszerészi könyvitelről 1862-ban is értekezett. A szakügyekről még 3 cikket írt 1862-ben és 1871-ben. Így »Néhány szó; Egy történet a magyar gyógyszerészet múltjából; A gyógyszerészek tudományi állása hazánk-

3. ábra. Dr. Szegedi Sándor ünnepi beszédét tartja

1902 március 18-án, 74 éves korában hunyt el. Nagy és széles körű részvét nyilvánult meg halála után — nemcsak a temetésen, nemcsak Kecskemét városában, hanem a gyógyszerészek körében, sőt külföldről is.

Az ő emlékének áldozunk, amidőn ezt a márványtáblát leleplezzük. Szolgáljon az ő halhatatlan emléke példának valamennyiünk számára.

Kívánom Kecskemét dolgozóinak, a Párt Végrehajtó Bizottságának, a Gyógyszerügyi Központ vezetőinek és mindnyájuknak, hogy hasonló értékes férfiakat neveljenek, és hasonló szép ünnepségben sokszor legyen részük a következő 600 esztendőben" fejezte be beszédét *Halmai* professzor.

Ezt követően *Dr. Szegedi Sándor*, a Szőlőtermesztési Kutató Intézet katonatelepi telepének igazgatója méltatta *Katona Zsigmond*-nak a növénytermesztésben — és ezen belül is elsősorban a szőlőtermesztésben és -nemesítésben — elért nagyszerű eredményeit.

Az igen gazdag gyógyszerési múlttal rendelkező Kecskemét gyógyszerésztörténeti ritkaságait *Lóránd Nándor* nagy szakmai szeretettel és hozzáéréssel rendezte kiállítás alá. Sajnálatos, hogy egy ilyen gazdag és reprezentatív kiállítás hely hiányában nem talál állandó otthonra, mely minden bizonnyal a 600 éves Kecskemét és az egész magyar gyógyszerész-társadalom büszkeségére szolgálna.

Dr. Vincze Zoltán

TÁRSASÁGUNK HÍREI

PUBLIKÁCIÓS ELŐADÓÜLÉS

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszeranalitikai Szakosztálya 1969. október 28-án tartotta havi publikációs előadójelentését. Az ülés keretében *Dr. Morvay József* (SZOTE, Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika) és *Dr. Szász György* (BOTE, Gyógyszerészi Kémiai Intézet) tartottak előadást. Az előadásokat az alábbiakban ismertetjük.

Dr. Morvay József: „Vizsgálatok az átmenetifém-tiobarbiturát komplexek körében”

Az előadó ismertette az átmenetifém-tiobarbiturát és átmenetifém-piridin-tiobarbiturát vegyes komplexek körében végzett munkáját.

Az előadás első részében főként preparatív és fizikai-kémiai jellegű vizsgálatokról számolt be. Rendszeres kísérleteihez a 2-tiobarbiturinsavat (TBS), 5-etil-5-(1-metilpropil)-2-tiobarbiturinsavat (EMPTB), 5-etil-5-(1-metilbutil)-2-tiobarbiturinsavat (EMBTB), 5-allil-5-(2-metilpropil)-2-tiobarbiturinsavat (AMPTB) és 5-allil-5-(1-ciklohexenil)-2-tiobarbiturinsavat (ACHTB) használta fel. E vegyületek vizes-piridines közegben adták a *Zwickler* és *Parri*-reakciókat zöld színnel.

Annak megállapítása céljából, hogy milyen szubsztituensek esetén pozitív a színreakció, több, a gyógyszerészetben nem használatos 2-tiobarbiturinsav-származékokat állított elő. Ezekkel is elvégezve a reakciót kitűnt, hogy csak az 5,5'-diszubsztituált, 5,5'-N-triszubsztituált 2-tiobarbiturátorokkal pozitív a reakció, míg az 5 monoszubsztituált, N-monoszubsztituált, 5,N-diszubsztituált, N,N'-diszubsztituált, 5,NN'-trisubsztituált, 5,5',N,N'-tetraszubsztituált 2-tiobarbiturinsavval és a 2-tiobarbiturinsavval negatív a reakció.

Az N,N'-diszubsztituált tiobarbiturinsav és tiobarbiturinsav-származékok reakcióképtelensége egyértelműen igazolja, hogy ha nincs mód a pirimidin-űrűhöz kapcsolódó szulfhidrilcsoport kialakulására, nem jön létre komplexképződés. Ez egyúttal azt a feltevést is alátámasztja, hogy az átmenetifém-tiobarbiturát-(TB)-kötés a kétatomon keresztül jön létre. A kísérletekből az is látszik, hogy az 5-ös szénatomon levő két szubsztituensnek is fontos szerepe van elektronküldő hatása miatt. A konjugációra való törekvés és a fenti hatás

miatt az erősen elektronszívó nitrogénen levő proton mozgékonyvá válik és hajlamos lesz a 2-es szénatomon enolos jellegű szulfhidrilgyökök képzésére, sőt képes a komplexképződésre is.

A szerző e megállapításokat összevetve gyógyszerhatástani adatokkal, melyek közül a legérdekesebb talán az, hogy az N-monoszubsztituált 2-tiobarbiturátok labilisak és könnyen bomlanak, míg az N,N'-diszubsztituált 2-tiobarbiturátok már mérgezőek.

Kristályos formában előállította a réz(II)-, kobalt(II)-, kadmium(II)- és nikkel(II)-piridin-tiobarbiturát vegyes komplexeket és bemutatta néhány mikroszkópi képét.

A réz(II)-piridin-tiobarbiturát vegyes komplexek összetételét meghatározta és ebből kitűnt, hogy az a Cu(II)-(piridin)₂(tiobarbiturát)₂ képletnek felel meg.

A továbbiakban a komplexek vizsgálatával foglalkozott és ismertette derivatográfiás, ultraibolya-, elnyelési és reflexiós spektrometriai, valamint infravörös spektroszkópiás vizsgálatainak eredményeit. Ezek főbb vonalakban a következők:

A vegyes komplexek a derivatográfiás vizsgálatok alatt az e komplexekre jellemző módon viselkedtek. A meghatározás alatt először piridin, majd a bomlott tiobarbiturát távozott a komplexből, míg végül CuS, illetve CuO maradt vissza. Kivételt csak az réz(II)₂(piridin)₂(ACHTB)₂ komplex jelentett, ahol másirányú bomlást is észlelt.

Az ultraibolya színeképek elemzése alapján a közelálló szerkeztű vegyületek megkülönböztetésére nincs mód, de az 5-ös C-atomon levő eltérő szubsztituens már érzékelhető különbséget mutat a spektrumban.

Az elnyelési és reflexiós színeképek elemzése azt mutatta, hogy e komplexek síkban négyzetes elrendezésű molekulák és hogy a piridintartalmú vegyes komplexekben a kötések jellege jelentősen a kovalens irányba tolódik el.

A kobalt(II)-tiobarbiturát-komplex elnyelési és reflexiós színeképek elemzése azt mutatta, hogy a kobalt(II)-(TB) komplexekben a kobalt atom tetraéderesen koordinált és a komplex molekulában kialakult kötések jelentős mértékben kovalens jellegűek.

E komplex vegyületek ~4,3 BM körüli értékkel paramágnesesek.

Az infravörös spektroszkópiás vizsgálatok azt mutatták, hogy a réz(II)-(piridin)₂(tiobarbiturát)₂ vegyes komplexekben kimarad a 2-tiobarbiturinsavra jellemző erős tioamid sáv 1180–1150 cm⁻¹ tájékán jelölő annak, hogy a kapcsolódás a kénen keresztül történik. Ez a feltételezett szerkezeti képlet egyik legfőbb bizonyítéka.

Az előadás második részében a fotometriás meghatározások és papír-elektroforetikus vizsgálatok ismertetésére került sor.

A tiobarbiturinsav-származékokat fotometriásan először réz-piridin vegyes komplexük alakjában határozta meg. Megvizsgálta a reakció specifikusságát más győgszerek mellett és a vegyes komplex képződési körülményeit vizes piridines oldatban. Kitűnt, hogy a megadott körülmények között a vizsgált győgszerek közül teljesen azonos színreakciót csak a szulfamidin ad. A meghatározást pH 6,4–7,4 között lehet jól végezni. A képződött intenzív zöld színt kloroformos vagy benzolos extrakció, illetve a reagens feleslegének lúgos bontása után mérté 625 nm-nél 1 cm-es küvetében. A méréseket 5–25 mg-os bemérésekből célszerű végezni. A meghatározás gyors, és pontosága a szokásos 2%-on belül van. Kidolgozta a tiobarbiturátok fotometriás meghatározását réz(II)-komplexük alakjában is. Ennek ezért van gyakorlati jelentősége, mert egyrészt nem kell a pH-t külön beállítani, másrészt igen kis mennyiségű TB mérését is lehetővé teszi. A komplex képződési körülményeit vizsgálva a molekulárány-módszerrel kitűnt, hogy abszolút etanolos közegben a komplex összetétele Cu(II)-(TB)₂. A réz(II)-nitrát-reagenssel zöldessárga komplexet 360 nm-nél mérté 1 cm-es küvetében.

A tiobarbiturátok fotometriás meghatározását kobalt(II)-tiobarbiturát komplexek formájában a *Heise* és *Kimbel* által leírt két vegyület mellett más származékokra is kiterjesztette és több helyen módosította; 5–10 mg TB bemérése után kobalt(II)-kloriddal és szilárd kálium-hidroxiddal 2 óra állás és centrifugálás